

AL-HIKMAH

Jilid	15	ISSN 1985-6822	2023
No.	2		1445

- PERSEPSI DAN SIKAP MUALAF TERHADAP IMPAK PANDEMIK COVID-19 DI TERENGGANU ... 1-21
Azarudin Awang, Norhana Abdullah @ Ng Siew Boey & Che Norzila Sulong
- PENGURUSAN PRASARANA DAKWAH MENURUT PERSPEKTIF AL-QURAN ... 22-40
Azizul Azra Abdul Razak, Mohd. Hisyam Abdul Rahim & Hafzah Abdul Jalil
- METODE LĀ QUḌAH SEBAGAI PELENGKAP TASAWWUR DAKWAH AYAT 125 SURAH AL-NAHL: ANALISIS AL-MAWDU'Ī ... 41-55
Ahmad Zahiruddin Mohd Zabidi, Mohd Shukri Hanapi & Wan Nasyrudin Wan Abdullah
- TAHAP PENGUASAAN ASAS FARDU AIN DALAM MASYARAKAT ORANG ASLI DI NEGERI PAHANG ... 56-71
Halim Ismail, Nazatul Akmar Mokhtar, Ramlan Mustapha, Fahmi Abdul Razak, Auni 'Atikah Tazudin, Asmadi Abdul Rahman & Sh. Mohd Firdaus Sh. Othman
- KAJIAN SEJARAH DAN ANALISIS TEKSTUAL TERHADAP TRANSFORMASI AWAL PEMIKIRAN DALAM AGAMA KRISTIAN ... 72-94
Zaifuddin Md Rasip
- WAJAH FILEM ISLAMIK REPRESENTASI BUSANA DAN SOLEKAN: ANALISIS KANDUNGAN FILEM IMAM ... 95-106
Wawarah Saidpudin & Md Rozalafri Johari
- PENINGKATAN KESEJAHTERAAN MASYARAKAT MELALUI PENGURUSAN EKONOMI ISLAM YANG ADIL ... 107-118
Amie Amelia
- HAD TA'LIF DAN SOKONGAN SOSIAL DALAM MENSEJAHTERAKAN MUALAF... 119-135
Abdul Ghafar Don, Anuar Puteh, Ahmad Irdha Mokhtar, Hasanah Abd Khafidz, Khazri Osman, Zulkefli Aini, Nur Nazira Rahim, Farid Zainal, Salhuddin Abu Samah

Wajah Filem Islamik Representasi Busana dan Solekan: Analisis Kandungan Filem Imam

The Faces of Islamic Film Representation of Fashion and Make-Up: Content Analysis of Imam's Film

*Wawarah Saidpudin
Md Rozalafri Johari

ABSTRAK

Dalam sesebuah filem berbentuk Islamik, busana dan solekan adalah antara wajah kepada filem yang dapat menggambarkan genre penerbitannya dan latar peristiwa sebuah filem. Walaupun begitu, busana dan solekan watak dan perwatakan yang dipersembahkan mampu memberi pelbagai konotasi terhadap representasi filem itu sendiri. Oleh itu, kajian ini bertujuan untuk menganalisis elemen busana dan solekan dalam filem Islamik terhadap representasi dakwah berdasarkan latar peristiwa filem. Kajian ini menggunakan kaedah analisis kandungan terhadap busana dan solekan watak-watak utama yang terdiri daripada bangsa Melayu yang beragama Islam dan saudara baharu (mualaf) yang berketurunan Dayak dalam filem Imam (2023) yang diarahkan oleh Mior Hashim Manap. Hasil kajian mendapati bahawa busana dan solekan yang dipaparkan di dalam filem tersebut menepati unsur-unsur pemakaian Islamik ketika tahun 80-an sesuai dengan situasi masyarakat ketika itu. Kesimpulannya, filem Imam adalah manifestasi bagi karya Islamik yang ingin mengenengahkan elemen dakwah melalui busana dan solekan yang seiringan dengan realiti budaya dan era latar peristiwa filem.

Kata kunci: *Filem Islamik, Filem Imam, busana, solekan, latar peristiwa, mualaf*

ABSTRACT

Costume and makeup are two aspects of a film that might convey the genre of its creation and the final setting in an Islamic film. Despite this, the portrayal of the film itself can be given a multitude of interpretations by the clothes and makeup of the characters and personalities shown. As a result, the goal of this study is to examine how costume, fashion and makeup are used in Islamic films in relation to how da'wah is portrayed in the context of the storylines. The primary protagonists in the film Imam (2023), which was directed by Mior Hashim

Manap, are Malays who are Muslims and reverted Muslims (mualaf) of Dayak heritage. This study used content analysis of the costumes and make-up of those main characters. The primary protagonists in the film Imam (2023), which was directed by Mior Hashim Manap, are Malays who are Muslims and reverted Muslims (mualaf) of Dayak heritage. This study used content analysis of the costumes and make-up of those main characters. According to the study's findings, the clothes and makeup worn in the movie matched those worn by Muslims in the 1980s and were appropriate given the state of the culture at the time. In conclusion, the movie Imam is an example of an Islamic production that aims to express the essentials of da'wah through attire and makeup that are appropriate for the historical period and cultural context of the events depicted.

Keywords: *Islamic film, Imam film, costume, make-up, cultural context, mualaf*

Received : 15 September 2023

Revised : 22 November 2023

Accepted : 29 December 2023

Published : 31 December 2023

PENDAHULUAN

Filem Islamik adalah instrumen dakwah untuk membina insan yang soleh dengan memaparkan mesej penceritaan dari segi nilai yang baik yang tercakup di dalamnya unsur-unsur al-Bir (kebajikan) dan at-Taqwa (Aminudin et al. 2009). Filem Islamik ini juga menggambarkan tentang sejarah dan budaya Islam, serta memberikan inspirasi dan motivasi kepada penonton untuk memperbaiki diri dan beramal soleh. Fenomena filem Islamik di Malaysia memberikan banyak manfaat kepada masyarakat, termasuk sebagai alternatif hiburan yang baik, mempromosikan nilai-nilai Islam, serta membuka peluang ekonomi dan bakat dalam industri filem Malaysia. Kedudukan filem Islam sebagai medium alternatif untuk belajar tentang Islam (Endah 2020), pemeliharaan dan berkongsi nilai-nilai agama yang dipaparkan melalui pementakan filem seperti keupayaan ekonomi, kelayakan pendidikan dan pilihan politik (Supriansyah 2019).

Menurut Siti Rugayah et al. (2012) filem dakwah adalah sebuah filem yang bertujuan untuk menyebarkan mesej dakwah mengenai didikan dan nilai Islam yang indah. Apabila tujuannya ingin menyampaikan dakwah ia perlu disampaikan dengan cara yang benar dan mematuhi syariah Islam kerana dakwah bertujuan untuk menyelamatkan manusia daripada kemungkaran. Dapatan kajian Ahmad Shahrom et al. (2015) menunjukkan mesej dakwah merangkumi aspek aqidah, syariah dan akhlak merangkumi aspek kreativiti yang disiarkan di dalam rancangan.

Seseorang pengarah filem pula mempunyai kawalan yang sepenuhnya untuk menentukan motif elemen visual yang dikehendaki termasuklah pemilihan syot, kesan cahaya, komposisi dalam frame, pergerakan kamera, busana, solekan dan juga reka bentuk set penggambaran yang menyampaikan makna tertentu. Bagi filem Islamik, motif elemen-elemen ini perlu mematuhi syariah Islam dan elemen patuh syariah ini (Rosmawati & Azimah 2016) wajar diangkat dalam filem yang berbentuk keagamaan yang selari dengan mesej penyampaian dakwah tersebut.

BUSANA DAN SOLEKAN DALAM FILEM ISLAMIK

Isu busana dan solekan dalam filem Islamik sering menjadi topik perbincangan di Malaysia. Hal ini disebabkan oleh pandangan yang berbeza antara peminat filem Islamik dan para ulama mengenai penampilan wanita dalam filem. Beberapa pihak berpendapat bahawa busana dan solekan yang terlalu menarik perhatian dalam filem Islamik bertentangan dengan nilai-nilai agama dan boleh mengalihkan perhatian penonton dari pesan moral yang disampaikan dalam filem. Namun, ada juga yang berpendapat bahawa penampilan yang menarik dapat membantu menarik minat penonton untuk menonton filem tersebut. Sedangkan busana dan solekan yang signifikan terhadap keperluan dan seni dalam sesebuah filem telah menjadi satu elemen penting. Ini kerana busana dan solekan merupakan pembeza antara watak, malah boleh membantu melambangkan sifat watak itu sendiri yang bertujuan memantapkan pembinaan karektor watak (Siti Anisa, Yeni & Salsa, 2022).

Siti Rugayah (2000) telah menggariskan beberapa ciri-ciri dakwah dan patuh syariah yang perlu ada dalam sesebuah filem Islamik antaranya adalah kewajipan menutup aurat. Kajian Hajar Opir et al. (2017), telah membina lapan kriteria filem patuh syariah dan salah satunya adalah pakaian yang berpandukan syarak Islam merangkumi busana umum, busana lelaki dan busana wanita serta solekan yang tidak berlebihan. Thohir et al. (2018) di dalam analisis kandungannya terhadap drama Matahari Terbit menemui, setiap watak mematuhi etika pakaian yang dibenarkan oleh syaria Islam dan ia adalah tanggungjawab pengarah untuk memastikan tidak wujud sebarang aksi yang ditegah oleh syarak. Ini kerana untuk menghasilkan filem patuh syariah, busana dan solekan adalah salah satu elemen fizikal yang perlu dititik beratkan oleh pengarah dan kru drama selain daripada mesej dan jalan cerita dakwah yang mematuhi syarak (Wawarah 2019).

Di Malaysia, representasi busana dan solekan dalam filem juga sangat penting kerana Malaysia adalah sebuah negara Islam di mana ajaran Islam mempengaruhi cara berpakaian dan bersolek masyarakat. Maka, kajian ini bertujuan untuk menganalisis elemen busana dan solekan dalam filem *Imam* (2023) arahan Mior Hashim Manap terhadap representasi dakwah berdasarkan latar peristiwa filem. Selain kekuatan latar filem, sutradara Mior mempunyai gaya kepengarahan tekal (konsisten) yang dipengaruhi oleh keperibadiannya dan makna dalaman beliau yang berusaha untuk memastikan karya arahnya mematuhi syariat dan menyampaikan dakwah (Wawarah, Md Rozalafri & Wan Amizah 2020).

SINOPSIS FILEM IMAM

Filem *Imam* berlatarkan tahun 1983 yang diadaptasi dari novel bertajuk *Imam* karya Sasterawan Negara Abdullah Hussain. Antara intipati yang menarik daripada novel tersebut dibawa ke layar adalah latar yang menggambarkan orang Melayu ketika itu cenderung kafir-mengkafir, peranan masjid yang hanya digunakan untuk solat semata-mata dan hasad dengki yang berlaku dalam kalangan orang Melayu itu sendiri. Filem ini menceritakan tentang perjuangan seorang imam iaitu Haji Mihad yang dilakukan oleh Datuk M. Nasir yang ingin membawa pembaharuan di kampungnya sendiri.

Imam Haji Mihad telah pulang ke kampungnya, Kampung Anggerik Desa setelah lama menghilangkan diri. Imam Mihad dilantik oleh penduduk kampung untuk menjadi Imam baharu menggantikan Imam tua, Haji Abdul Rahman. Dengan lantikan tersebut, beliau berusaha untuk membawa pembaharuan kepada masjid tersebut namun usahanya bertemu dengan tentangan daripada penduduk yang masih jumud pemikiran. Antara pembaharuan yang mula dilakukan ialah membersihkan kawasan masjid, menanam pokok bunga di sekitar masjid dan bahagian bawahnya (masjid terletak di atas bukit atau kawasan tinggi) serta dibina gelanggang sepak takraw dan badminton.

Namun begitu, segala usaha kebaikan ini mendapat bantahan daripada sebahagian penduduk kampung yang seagama dan sebangsa, malah daripada saudara-maranya sendiri. Lebih memburukkan keadaan apabila Haji Mihad juga dituduh membawa ajaran baru yang asing bagi kampung itu sehingga mendapat perhatian pihak Majlis Agama. Penentangan bertambah hebat apabila beliau memberi khutbah tanpa menggunakan teks yang disediakan oleh Majlis Agama. Akibatnya, beliau telah dipanggil dan disoal siasat oleh Pejabat Majlis Agama. Penggambaran filem *Imam* dilakukan sekitar Januari 2022 di beberapa

buah lokasi seperti Lenggong, Malim Nawar, Perak serta Kuala Tahan, Jerantut, Pahang.

METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini menggunakan kaedah analisis kandungan kualitatif. Kaedah analisis kandungan kualitatif ini digunakan untuk mengkaji makna di sebalik elemen busana dan solekan dalam filem Islamik. Busana dan solekan setiap pelakon juga dianalisis untuk melihat sejauh mana ia menutup aurat dan juga bersesuaian dengan babak lakonan dan latar filem (N.M.A Quraishi 2003). Kaedah penyelidikan kualitatif analisis kandungan filem adalah penting untuk memahami cara filem mempengaruhi pandangan masyarakat tentang isu tertentu. Kaedah ini juga berguna untuk memeriksa sama ada filem menonjolkan kepentingan sosial dan budaya atau sekadar mewakili pandangan tertentu.

HASIL KAJIAN DAN PERBINCANGAN

Di dalam filem ini, watak utama dipegang oleh Haji Mihad, Haji Syamsuri, dan Siti Nur Aisyah. Busana dan solekan watak utama akan dianalisis secara terperinci manakala watak orang kampung akan dianalisis secara umum.

Busana Pelakon Lelaki

Haji Mihad, Watak utama filem ini, merupakan imam di Kampung Anggerik Desa di mana Masjid Haji Salih terletak, dan juga seorang bekas tentera yang pernah mengambil bahagian dalam Konfrontasi Indonesia-Malaysia. Dia berusaha membawa kaedah pendekatan dakwah yang berbeza dengan menawan hati para penduduk kampung bukan sahaja melalui khutbahnya yang menyentuh jiwa tetapi juga usaha menarik golongan muda melalui muzik dan sukan. Bagi analisis solekan dan busana, Haji Mihad berambut pendek dan berkumis kemas. Pakaian yang sering dipakai beliau ketika menghadiri masjid sebagai Imam untuk menyampaikan khutbah adalah jubah, serban dan sarung jubah sekali sekala. Manakala jika babak yang melibatkan Imam Mihad beraktiviti dengan orang kampung atau di persekitaran kampung Imam Mihad lebih gemar berpakaian baju melayu dan kain pekat dengan serban.

Rajah 1: Imam Mihad yang lengkap berjubah dan serban ketika menyampaikan khutbah

Rajah 2: Pakaian Imam Mihad ketika hari kebiasaan bersama tongkatnya

Rajah 3: Imam Mihad menaiki basikal sambil berkain pelekat dan berbaju Melayu

Haji Syamsuri, watak antagonis dalam filem ini, sepupu kepada Haji Mihad, yang turut dilantik sebagai pengerusi lembaga pemegang amanah Masjid Haji Salih. Haji Syamsuri seorang yang bengis dan

mementingkan diri. Dia berkomplot dengan beberapa Ahli Majlis Agama untuk menjatuhkan Mihad seperti mencuri tugas sebagai khatib dan menimbulkan isu solat dua imam, dan membuat kontroversi tentang penemuan emas di bawah tanah masjid. Bagi analisis solekan dan busana, Haji Syamsuri gemar memakai jubah, sarung jubah dan serban yang dilepaskan sekiranya menghadiri masjid untuk solat berjemaah. Bagi aktiviti harian, beliau akan memakai baju kemeja lengan panjang dan seluar slack berserta jubah dan cermin mata hitam. Haji Syamsuri berambut pendek dan mempunyai janggut yang pendek dan rapi menutupi dagunya.

Rajah 4: Gaya serban yang dipakai oleh Haji Syamsuri

Rajah 5: Jubah dan serban yang dipakai oleh Haji Syamsuri untuk ke masjid

Rajah 6: Kemeja Panjang, serban dan seluar slack pilihan Haji Syamsuri ketika aktiviti harian

Busana Pelakon Perempuan

Pelakon wanita yang memegang watak utama dalam filem Imam ini iaitu Siti Nur Aisyah isteri kepada Imam Mihad yang juga merupakan muallaf memeluk Islam setelah berkahwin dengan Imam Mihad. Siti Nur Aisyah adalah seorang Dayak dari Sarawak dengan nama asalnya Elizabeth. Siti Nur Aisyah menyelamatkan Mihad yang ketika itu seorang tentera yang cedera di sempadan Sarawak Kalimantan ketika Mihad bertempur dengan tentera Indonesia. Siti Aisyah mengambil keputusan untuk menjadi isteri Mihad kerana terpesona dengan perwatakan Mihad yang sangat mementingkan ilmu dalam kehidupan. Bagi analisis busana dan solekan, Siti Nur Aisyah hanya bersolek nipis sahaja.

Rajah 7: Busana yang digayakan oleh Siti Nur Aisyah (Natasha Charmaine) dan Rubiah (Vanidah Imran)

Watak Siti Nur Aisyah digambarkan lebih selesa memakai pakaian wanita Melayu ketika itu iaitu Berbaju kurung dan bertudung ringkas Walaupun ketika era itu, ramai wanita Melayu yang memakai busana kebaya guntingan moden dan belum sempurna bertudung namun, Mior Hashim Manap memilih untuk watak pelakon wanita utama berpakaian kurung yang lengkap bertudung. Manakala pemakaian seperti telekung tanpa corak adalah pilihan watak wanita kampung ketika mengerjakan solat di rumah atau masjid.

Rajah 8: Gaya tudung wanita zaman 80an

Busana Pelakon Tambahan

Secara amnya fesyen orang muda penduduk kampung ketika itu adalah fesyen hippies tahun 70an kepada rock and roll 80an. Orang muda yang cuba didekati oleh Imam Mihad dalam file mini adalah emreka yang berseluar besar, berambut panjang dan minatkan muzik serta sukan.

Rajah 9: Fesyen pakaian dan stail remaja tahun 80an.

Selain itu, perwatakan orang kampung dalam filem ini juga adalah mereka yang mendulang emas. Pakaian orang kampung yang mendulang emas cenderung kepada topi buluh dan topi Jerami, kasut getah, dan baju kemeja serta seluar slack.

Rajah 10: Pakaian orang kampung ketika mendulang emas

Rajah 11: Pakaian orang kampung pada tahun 80-an ketika mendulang emas

PENUTUP

Hasil kajian mendapati bahawa busana dan solekan yang dipaparkan di dalam filem tersebut menepati unsur-unsur pemakaian Islamik ketika tahun 80-an sesuai dengan sosio budaya masyarakat ketika itu. Melalui analisis kandungan mendapati busana yang ditetapkan oleh pengarah sebagai kaedah penyampaian dakwah melalui pakaian yang menutup aurat kepada penonton apabila pakaian yang digunakan oleh pelakon wanita adalah menutup aurat seperti baju kurung, tudung dan jubah. Manakala bagi pelakon lelaki, pakaian mereka pula fokus kepada jubah, baju melayu, kain pelikat, serban, dan songkok. Solekan untuk semua pelakon juga adalah solekan yang tidak berlebihan (natural). Justeru,

filem Imam adalah manifestasi bagi karya Islamik yang ingin mengenengahkan elemen dakwah melalui busana dan solekan yang seiringan dengan realiti budaya dan era latar peristiwa filem.

KONFLIK KEPENTINGAN

Penulis mengisytiharkan tiada konflik kepentingan.

SUMBANGAN PENULIS

Konseptualisasi & Penulisan: Wawarah Saidpudin & Md Rozalafri Johari.

PENGHARGAAN

Tiada

RUJUKAN

- Ahmad Shahrom Zamri, Nor Raudah Hj Siren, Muhammed Bin Yusoff. 2015. Dakwah melalui web TV: Kajian terhadap pendekatan inovatif di JAKIM TV. Dalam Yusmini Md Yusoff et al. (pnyt.). *Isu-isu Semasa Media dan Dakwah*. Kuala Lumpur: Akademi Pengajian Islam, UM: 1-20.
- Aminudin Basir @ Ahmad, Mohamad Sabri Haron & Nik Yusri Musa. 2009. Kebebasan media komunikasi menurut perspektif Islam. *Jurnal Hadhari* 1(2): 65-82.
- Endah Yun Yun Annisa. 2020. Analisis Isi Dalam Film “Ayat-Ayat Cinta” Karya Hanung Bramantyo. *Parole: Jurnal Pendidikan Bahasa dan Sastra Indonesia* 3(6).
- Hajar Opir, Mohammed Yusof, Luqman Abdullah, Norrodzoh Binti Hj Siren, Yusmini Md Yusoff, & Wan Yusnee Abdullah. 2017. Pembinaan kriteria filem patuh syariah di Malaysia. *AL-'ABQARI: Journal of Islamic Social Sciences and Humanities* 12: 71-91.
- N.M.A. Quraishi. 2003. Menganalisis sebuah filem. Dalam, Ramli Mohamed (pnyt.). *Sinema dan Penontonan di Malaysia*. Pulau Pinang: Universiti Sains Malaysia: 1-14.
- Rosmawati Mohamad Rasit & Azimah Misrom. 2016. Analisis elemen patuh syariah dalam filem Nur Kasih the Movie (2011) berdasarkan teori filem Ar-Risalah. *Jurnal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication* 32(1): 580-602.

- Siti Anisa Setiani, Yeni Elvrida Manalu, Salsa Solli Nafsika. 2022. Bumi Manusia: Analisis kostum dan makeup dalam film. *Cinematology: Journal Anthology of Film and Television Studies* 2 (2): 59-69.
- Siti Rugayah Hj. Tibek. 2000. Peranan drama dalam dakwah: kajian drama dakwah TV1 dan TV3. Tesis Kedoktoran. Jabatan Dakwah dan Pembangunan Insan. Universiti Malaya.
- Siti Rugayah Tibek, Jawiah Dakir, Zamri Ariffin, Fariza Md. Sham, Wan Fariza Alyati Wan Zakaria, Abdul Ghafar Don, Razaleigh Muhamat @ Kawangit, Salasiah Hanin Hamjah, Badlihisam Mohd.Nasir, Muhammad Faisal Asha'ari, Zainab Ismail, Ideris Endot, Anuar Puteh, A'dawiyah Ismail, Mohd Zulkipli Abd Ghani. 2012. The Islamic value in Malaysian television drama on Channel 1. *Advances in Natural & Applied Sciences* 6 (4): 552-560.
- Supriansyah, S. 2019. Representasi liquid religion kelas menengah muslim dalam film islami pasca orde baru. *Khazanah: Jurnal Studi Islam dan Humaniora* 17(1): 53-82.
- Thohir, N. H. A., & Ab Rahim, N. M. Z. 2018. Peranan Media Dalam Pendidikan: Kajian Terhadap Drama 'Matahari Terbit Lagi'. *al-Qanatir: International Journal of Islamic Studies* 12 (3): 9-29.
- Wawarah Saidpudin, Md Rozalafri Johori, Wan Amizah Wan Mahmud. 2020. Auteur Drama Keislaman: Makna dalaman Mior Hashim Manap. *Jurnal Peradaban* 13: 73-107.
- Wawarah Saidpudin. 2019. Tuntutan drama islamik patuh syariah: Motif Visual Mior Hashim Manap Melalui Busana dan Solekan. *Jurnal Hadhari* 11 (2): 213-23.

Pengarang:

*Wawarah Saidpudin.
Jabatan Bahasa Inggeris dan Komunikasi,
Fakulti Pengurusan dan Muamalah,
Universiti Islam Antarabangsa Selangor,
BanbutSeri Putra, 43000 Kajang, Selangor.
Emel: wawarah@kuis.edu.my

Md Rozalafri Johari, Phd.
Universiti Islam Antarabangsa Selangor,
BanbutSeri Putra, 43000 Kajang, Selangor.
Emel: rozalafri@kuis.edu.my